

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

گزارش ماهانه تولید صنعتی

با استفاده از اطلاعات شرکتهای بورسی

گزارش ادواری

اردیبهشت ۱۴۰۲

www.mbri.ac.ir

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

شماره گزارش: MBRI-PR-14022

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش ادواری: ماهانه تولید صنعتی با استفاده از اطلاعات شرکت‌های بورسی

نویسنده: سجاد ابراهیمی

ناظر علمی: حمید زمانزاده

واژگان کلیدی: تولید صنعتی، فروش شرکت‌ها، صادرات محوری، واردات محوری، تغییر در موجودی انبار، اندازه بنگاه، سود خالص

تاریخ انتشار گزارش: خرداد ۱۴۰۲

خلاصه مدیریتی

رشد شاخص تولید صنعتی شرکت‌های بورسی در اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۶/۷ درصد رسید. رشد تولید بالای ۳۴ درصد در دو ماهه ابتدایی سال در صنعت خودروسازی و ساخت قطعات از اصلی‌ترین عامل‌های رشد بالا در بخش صنعت بوده است. نگاهی به ترکیب رشد در بین شرکت‌های مختلف نشان می‌دهد که رشد شرکت‌های واردات محور و کالاهای نهایی (اعم از کالاهای سرمایه‌ای و مصرفی) که عمدتاً در بخش‌های جایگزین واردات طبقه‌بندی می‌شوند باعث مثبت شدن رشد تولید صنعتی در یک سال اخیر شده است. از این رو اعمال محدودیت بر روی واردات کالاهای نهایی (که در صنایع خودروسازی، لوازم خانگی و ... مشاهده شده است) را مهم‌ترین دلیل رشد مثبت تولید صنعتی قلمداد کرد.

شاخص قیمت بخش صنعت از اسفند ماه روند صعودی داشته و در فروردین ۱۴۰۲ نسبت به مدت مشابه بیش از ۴۲ درصد رشد داشته است. رشد شاخص قیمت‌ها در اردیبهشت بیش از ۴۰ درصد بوده است. در بین صنایع، صنعت محصولات غذایی بیشترین رشد شاخص قیمت و صنعت فرآورده‌های نفتی کمترین رشد را نسبت به مدت مشابه سال قبل داشته‌اند (جدول ۳).

بررسی سودآوری شرکت‌های بورسی نشان می‌دهد که رشد سود اسمی شرکت‌ها در دوازده ماهه ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل کمتر از ۱۵ درصد رشد کرده است. با توجه به رشد قابل توجه سطح عمومی قیمت‌ها در سال ۱۴۰۱ می‌توان گفت که سود واقعی شرکت‌های بورسی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال قبل به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش داشته است. در بین صنایع فرآورده‌های نفتی بیشترین رشد سودآوری و صنعت فلزات اساسی بیشترین کاهش در سودآوری را ثبت کرده‌اند.

فهرست مطالب

- ۱- شاخص تولید صنعتی ماهانه ۳
- ۲- تحلیل موجودی انبار ۶
- ۳- اندازه بنگاه و رشد صنعت ۸
- ۴- صادرات و رشد صنعت ۹
- ۵- واردات و رشد صنعت ۹
- ۶- کالاهای واسطه، مصرفی و سرمایه‌گذاری ۱۰
- ۷- شاخص قیمت صنایع ۱۲
- ۸- سودآوری در صنایع ۱۵
- پیوست - معرفی شاخص ۱۷

۱- شاخص تولید صنعتی ماهانه

بیش از ۲۸۰ شرکت صنعتی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و فرابورس که به صورت ماهانه گزارش تولید خود را منتشر می‌کنند بیش از نیمی از تولید کشور را در اختیار دارند. لذا با توجه به بررسی آمار این شرکت‌ها می‌توان وضعیت تغییرات تولید صنعت کشور را رصد کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که شاخص مستخرج از داده‌های این شرکت‌ها هم‌راستا با شاخص تولید صنعتی کل کشور است. لذا این شاخص در زمانی که شاخص‌های رسمی کل کشور با تاخیر منتشر می‌شوند و تواتر فصلی دارند، می‌تواند جایگزین خوبی برای آنها باشد و وضعیت تغییرات ماهانه صنعت را نشان دهد^۱.

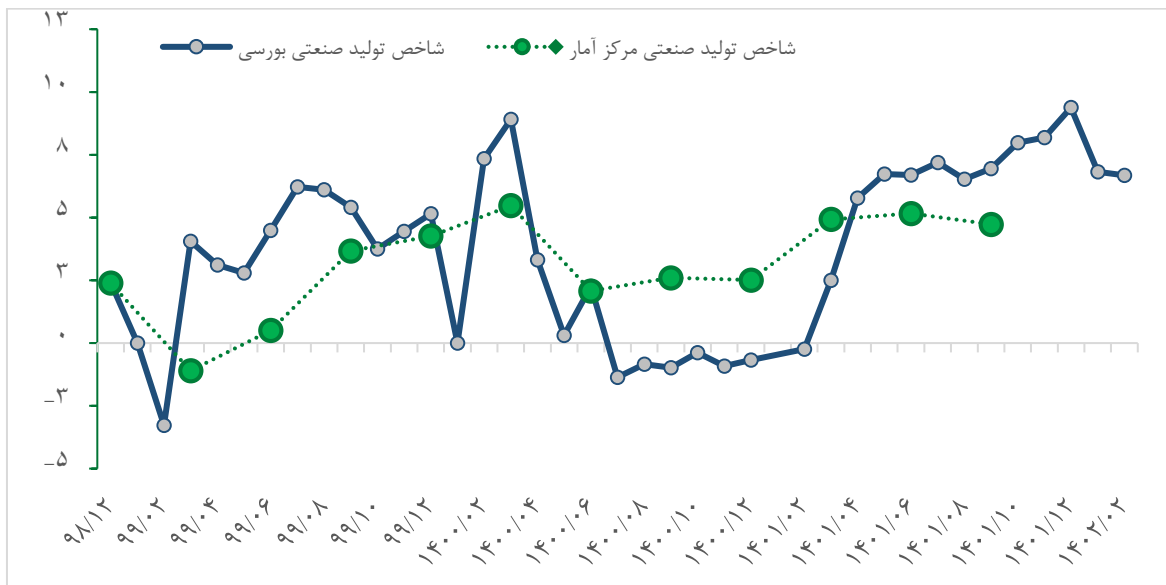
نمودار ۱ روند رشد شاخص تولید صنعتی^۲ نسبت به مدت مشابه سال گذشته را تا فروردین ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. در این نمودار به منظور مقایسه شاخص تولید صنعتی محاسبه شده و شاخص تولید صنعتی مرکز آمار، روند این دو شاخص به نمایش درآمده است. بر اساس این آمار، در سه فصل تابستان، پاییز و زمستان سال ۱۴۰۰ روند رشد شاخص تولید صنعتی یک روند بدون نوسان در حول و حوش صفر بود. اما بهار سال ۱۴۰۱ با رشد مثبت شاخص تولید صنعتی آغاز شد و رشد این شاخص در دو ماه اردیبهشت و خرداد روند صعودی داشت. این روند مثبت در ماه‌های تابستان نیز ادامه پیدا کرد و شاخص تولید صنعتی در ماه‌های تابستان ۱۴۰۱ بین ۵ تا ۷ درصد رشد کرد. رشد شاخص تولید صنعتی در ماه‌های پاییز نیز بین ۶ تا ۷ درصد بود و در زمستان با اندکی افزایش متوسط رشد به بالای ۸ درصد رسید. اما در اولین ماه سال ۱۴۰۲ رشد شاخص تولید صنعتی به ۶/۸ درصد رسید و در اردیبهشت ماه نیز در همان سطح باقی ماند (نمودار ۱).

در جدول ۱ رشد تولید صنایع گزارش شده و در نمودار ۲ نیز رشد تولید در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۲ نسبت به سال گذشته نشان داده شده است. نکات مهمی که از بررسی آمار رشد صنایع در این ماه استخراج می‌شود عبارتند از:

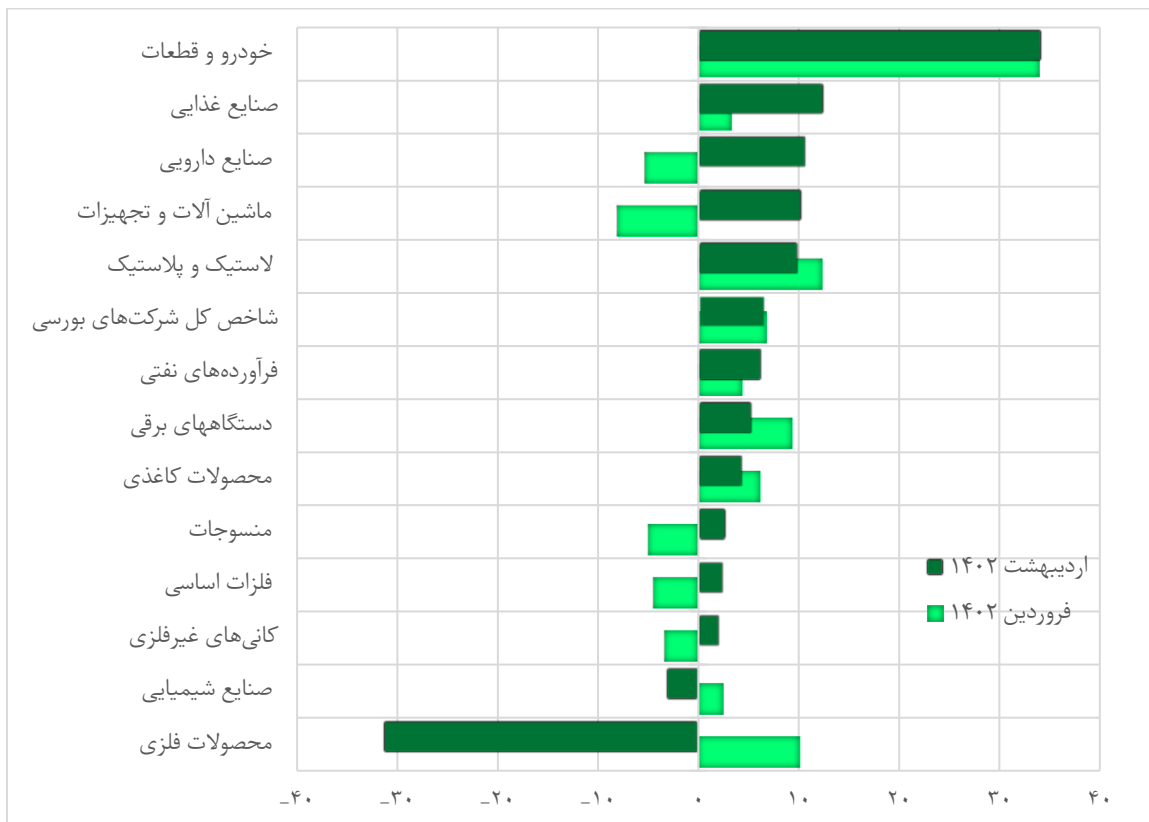
- شاخص تولید محصولات شیمیایی که در فروردین ماه نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش نشان می‌داد در اردیبهشت ماه رشد منفی ۳/۲ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل داشته است.
- شاخص تولید صنعت فلزات اساسی که در فروردین رشد منفی داشته است در اردیبهشت ماه رشد مثبت را ثبت کرده است.
- رشد شاخص تولید صنعت خودروسازی و قطعات همچنان در سطوح بالایی قرار دارد و رشد شاخص تولید این صنعت در فروردین ماه و اردیبهشت ماه به ۳۴ درصد رسید.

^۱ نحوه شاخص‌سازی از داده‌ها و بررسی سازگاری شاخص مستخرج با داده‌های تولید صنعتی کشور در پیوست آورده شده است.

^۲ در این گزارش در محاسبه شاخص تولید صنعتی در هر دوره، از داده‌های تجمیعی شرکت‌های بورسی استفاده شده است.

نمودار ۱: رشد شاخص تولید صنعتی بوری و شاخص تولید صنعتی مرکز آمار ایران (نسبت به مدت مشابه سال قبل)

نمودار ۲: رشد تولید صنایع مختلف فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۲ نسبت به مدت مشابه سال قبل

جدول ۱: نرخ رشد تولید صنایع منتخب (درصد)

رشد اردیبهشت نسبت به فروردین	رشد نسبت به دوره مشابه سال قبل		ضریب اهمیت در شاخص کل	
	اردیبهشت ۱۴۰۲	فروردین ۱۴۰۲		
-۹/۲	-۳/۲	۲/۵	۲۸/۱	صنایع شیمیایی
۲/۱	۲/۵	-۴/۵	۲۰/۸	فلزات اساسی
۲/۷	۳۴/۲	۳۴/۰	۱۳/۸	خودرو و قطعات
۱۹/۶	۱۲/۵	۳/۴	۹/۶	صنایع غذایی
-۰/۵	۲/۱	-۳/۴	۶/۵	کانی‌های غیرفلزی
۱۳/۸	۱۰/۷	-۵/۳	۵/۱	صنایع دارویی
-۹/۳	۵/۴	۹/۴	۳/۱	دستگاه‌های برقی
۱۷/۳	۱۰/۰	۱۲/۴	۳/۱	لاستیک و پلاستیک
۷۳/۲	۱۰/۳	-۸/۱	۲/۷	ماشین‌آلات و تجهیزات
۶۹/۱	۶/۳	۴/۴	۲/۳	فرآورده‌های نفتی
۴۹۱/۰	۲/۷	-۵/۰	۱/۹	منسوجات
-۱۰/۱	-۳۱/۴	۱۰/۱	۱/۸	محصولات فلزی
۲۱/۳	۴/۴	۶/۲	۱/۲	محصولات کاغذی
-۰/۶	۶/۷	۶/۸	۱۰۰	شاخص کل شرکت‌های بورسی

* ضریب اهمیت صنایع از گزارش تولید صنعتی بانک مرکزی و بر اساس سهم‌های این گزارش بر اساس سال پایه ۱۳۹۵ تنظیم شده است. آمار ارائه شده برای اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ مقدماتی است.

در بخش‌های بعدی با بکارگیری آمار موجودی انبار صنایع و همچنین طبقه‌بندی کردن شرکت‌ها بر اساس ویژگی‌های مختلف (مانند درجه وابستگی به صادرات، واردات و وضعیت مالی و ماهیت محصولات) تلاش می‌شود که تغییرات تولید در ماه‌های اخیر مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند.

۲- تحلیل موجودی انبار

برای اینکه تحلیل جامعی از چرایی تغییرات در تولید داشته باشیم، بررسی آمار تولید به تنهایی اکتفا نمی‌کند. بررسی تغییرات در موجودی انبار محصولات، علاوه بر این که تحلیل بهتری از علت تغییرات ارائه می‌دهد چون شاهدهی از وضعیت بازار و تقاضا ارائه می‌کند، می‌تواند در پیش‌بینی روند آتی تولید نیز کمک کند. در نمودار ۳ و جدول ۲ تغییر در موجودی انبار محصولات بررسی شده است. منظور از تغییر در موجودی انبار در اینجا تفاوت رشد تولید و فروش است (اگر رشد تولید بیشتر از رشد فروش باشد موجودی انبار در آن دوره افزایش یافته و اگر رشد تولید کمتر از رشد فروش باشد، موجودی انبار کاهش داشته است).

در برهه‌های زمانی که محدودیت تقاضا وجود دارد و ظرفیت مازاد تولید در بخش عرضه وجود دارد روند رشد تولید و تغییرات موجودی انبار در خلاف جهت هم خواهد بود. به این معنی که تغییرات رشد تولید ریشه در تغییرات تقاضا دارد و به عنوان مثال تولیدکننده در مواجهه با افزایش تقاضا از طریق کاهش موجودی انبار و افزایش رشد تولید واکنش نشان می‌دهد. زمانی که شوکی منفی بخش عرضه تولید و فروش را تحت تاثیر قرار دهد، در دوره‌های اولیه با وجود اینکه رشد تولید را کاهش می‌دهد، رشد فروش را تحت تاثیر قرار نمی‌دهد و همین امر باعث کاهش موجودی انبار محصولات نهایی می‌شود. از این رو زمانی که کاهش رشد تولید با کاهش موجودی انبار همراه باشد می‌توان گفت که شوک وارد شده از بخش عرضه است و عامل اصلی متوقف کننده رشد را باید از سمت عرضه جستجو کرد.

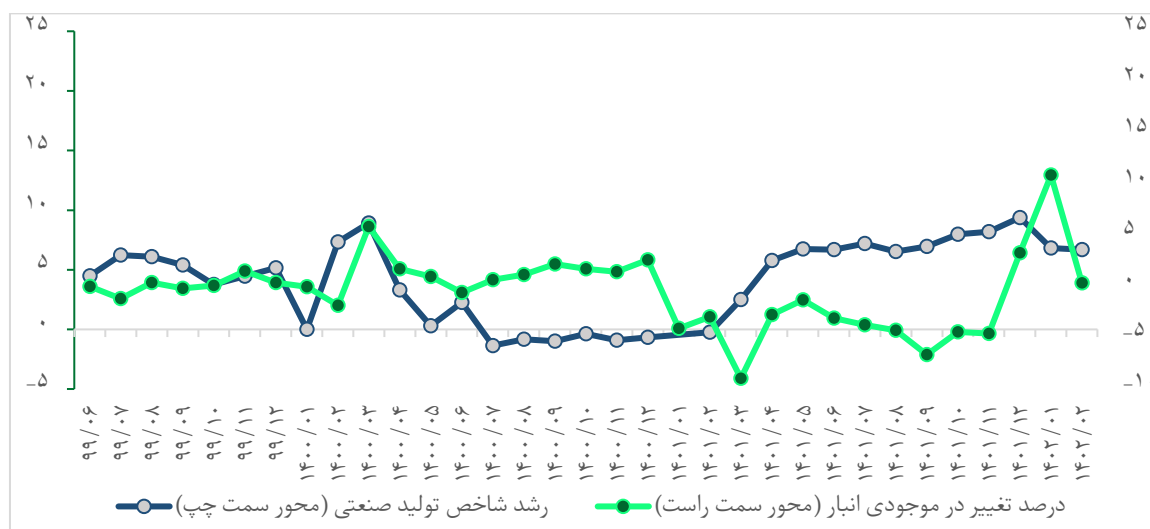
همان‌طور که در نمودار ۳ مشخص است، تغییرات شاخص موجودی انبار در نیمه دوم سال ۱۴۰۰ مثبت بوده است که نشان دهنده افزایش در موجودی انبار صنایع بوده است. از ابتدای سال ۱۴۰۱ ورق برگشت و تغییرات موجودی انبار صنایع منفی شد. به عبارت دیگر رشد فروش شرکت‌ها بیشتر از رشد تولید آنها بوده است. در تابستان ۱۴۰۱ در ادامه روند کاهش موجودی انبار صنایع رشد فروش شرکت‌ها بیشتر از رشد تولیدشان بوده و همین امر باعث کاهش قابل توجه موجودی انبار شده است. در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ تا قبل از اسفند تغییر موجودی انبار شدید نبوده و تغییر در متوسط موجودی انبار بخش صنعت حول و حوش صفر درصد بوده است اما در فروردین ماه و اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ به دلیل افزایش قابل توجه موجودی انبار در صنعت خودروسازی متوسط موجودی انبار بخش صنعت نیز افزایش داشته است. البته افزایش موجودی انبار در اردیبهشت نزدیک به صفر بوده است. افزایش قابل توجه تولید و موجودی انبار در صنعت خودروسازی نشان می‌دهد که تولیدکننده علی‌رغم اینکه می‌داند برای محصولات خود تقاضای موثر وجود دارد و به همین دلیل تولید را افزایش می‌دهد اما به دلایل استراتژیک اقدام به فروش در این دوره نکرده است و همین امر موجودی انبار را به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داده است.

در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ موجودی انبار در صنعت محصولات شیمیایی اندکی کاهش داشته است. البته رشد تولید در این صنعت در این دوره در نزدیکی صفر نوسان داشته است. در فروردین ماه اگر چه رشد تولید در این صنعت مثبت شد، اما موجودی انبار نیز در این صنعت افزایش پیدا کرد. در اردیبهشت ماه این روند معکوس شد و رشد تولید این صنعت منفی شد ولی موجودی انبار این صنعت نیز کاهش پیدا کرد. به عبارت دیگر فروش در

این صنعت در اردیبهشت ماه کاهش نداشته است و تنها تولید کاهشی بوده است. در صنعت فلزات اساسی در سه ماه ابتدایی سال ۱۴۰۱ هم شاخص تولید مثبت داشته و هم موجودی انبار در این صنعت در این مدت کاهش را نشان می‌دهد. در سه ماهه تابستان و پاییز با وجود اینکه رشد مثبت تولید در این صنایع مثبت شده است، اما موجودی انبار در این صنعت نیز افزایشی بوده است. در سه ماهه زمستان ۱۴۰۱ نیز این روند ادامه پیدا کرد و رشد مثبت نزدیک به صفر با افزایش موجودی انبار همراه بوده است. در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۲ موجودی انبار در این صنعت کاهش داشته است.

جدول ۲: تغییرات در موجودی انبار در صنایع منتخب (درصد)

اردیبهشت ۱۴۰۲	سه ماهه منتهی به اردیبهشت ۱۴۰۲	یکساله منتهی به اردیبهشت ۱۴۰۲	
-۴/۲	۲/۴	۳/۰	صنایع شیمیایی
-۵/۵	-۲/۰	۰/۸	فلزات اساسی
۲۶/۴	۳۳/۰	-۱۹/۴	خودرو و قطعات
۴/۴	۶/۳	۵/۲	صنایع غذایی
۰/۷	۰/۰۵	۱/۰	کانی‌های غیرفلزی
۸/۹	۶/۲	-۰/۳	صنایع دارویی
۰/۴	۴/۹	-۲/۱	درصد تغییر کل در موجودی انبار

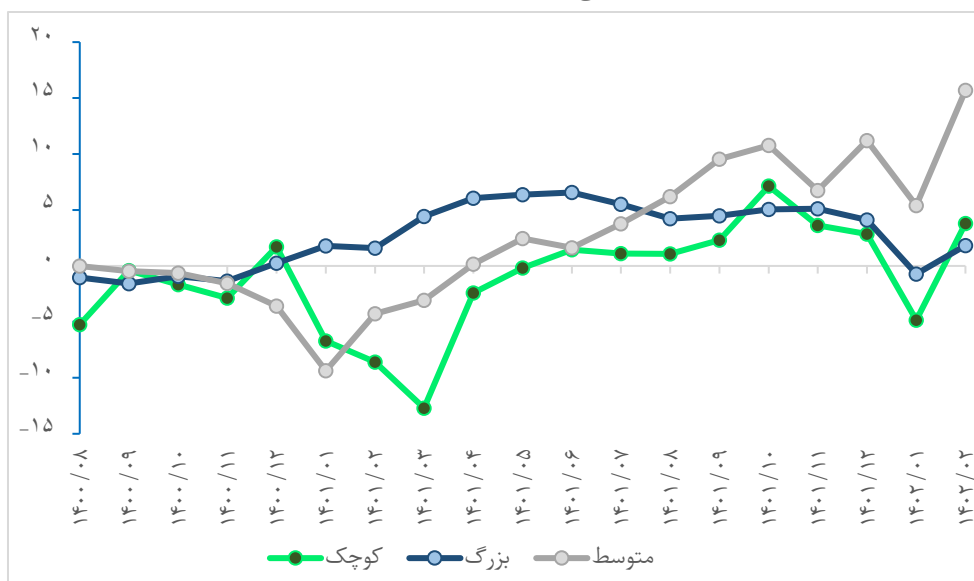

نمودار ۳: تغییر در موجودی انبار و رشد در شاخص تولید صنعتی بوسی (درصد)

۳- اندازه بنگاه و رشد صنعت

یکی از ویژگی‌های بنگاه که بر عملکرد آنها اثرگذار است اندازه بنگاه است. بنگاه‌های بزرگ‌تر به واسطه دسترسی راحت‌تر به منابع مالی و تسهیلات بانکی، فعالیت در بازارهای کمتر رقابتی، دسترسی بیشتر به بازارهای صادراتی و وارداتی، دارای قدرت چانه‌زنی و رانت‌های دیگر از موقعیت متفاوتی نسبت به بنگاه‌های دیگر برخوردار است. از طرفی سهم عمده ارزش تولید صنعتی در کشور برای شرکت‌های بزرگ است و تغییرات تولید آنها مهم‌ترین شکل دهنده تغییرات شاخص کل تولید است. از این رو برای مشخص شدن وضعیت شرکت‌های کوچک و متوسط در این قسمت شاخص تولید صنعتی به تفکیک اندازه بنگاه (کوچک، متوسط و بزرگ) ارائه شده است. برای طبقه‌بندی بنگاه‌ها بر اساس اندازه از ارزش فروش شرکت‌ها در دو سال اخیر استفاده شده است. به گونه‌ای که بنگاه‌هایی که از نظر ارزش فروششان در دو سال اخیر در ۴۰ درصد پایین قرار داشته‌اند، بنگاه‌های کوچک، بنگاه‌هایی که در ۲۰ درصد بالا قرار داشته‌اند، بنگاه‌های بزرگ و مابقی در بنگاه‌های متوسط طبقه‌بندی شده‌اند. بر اساس آنچه در نمودار ۴ نمایش داده شده است، در یک سال و نیم اخیر تقریباً در تمام دوره‌ها رشد تولید شرکت‌های بزرگ بیشتر از شرکت‌های کوچک و متوسط بوده است. رشد شرکت‌های کوچک و متوسط برخلاف رشد شرکت‌های بزرگ در چهار ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۱ منفی بوده است. در مرداد ماه رشد شرکت‌های متوسط و در شهریور ماه رشد شرکت‌های کوچک مثبت شده است. در ماه‌های پاییز ۱۴۰۱ ماه نیز اگرچه رشد هر سه گروه از شرکت‌ها مثبت بوده اما رشد شرکت‌های کوچک به طور ملموسی کمتر از رشد شرکت‌های بزرگ و متوسط بوده است. در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ با وجود ثبات و حتی کاهش در نرخ رشد شرکت‌های بزرگ، رشد تولید شرکت‌های کوچک و متوسط روند صعودی داشته است. در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۲ رشد تولید شرکت‌های متوسط از شرکت‌های کوچک و بزرگ بیشتر شد. به نظر می‌رسد در دو ماه نخست سال، اندازه عامل تعیین‌کننده‌ای در میزان رشد شرکت‌های بزرگ نبوده است.

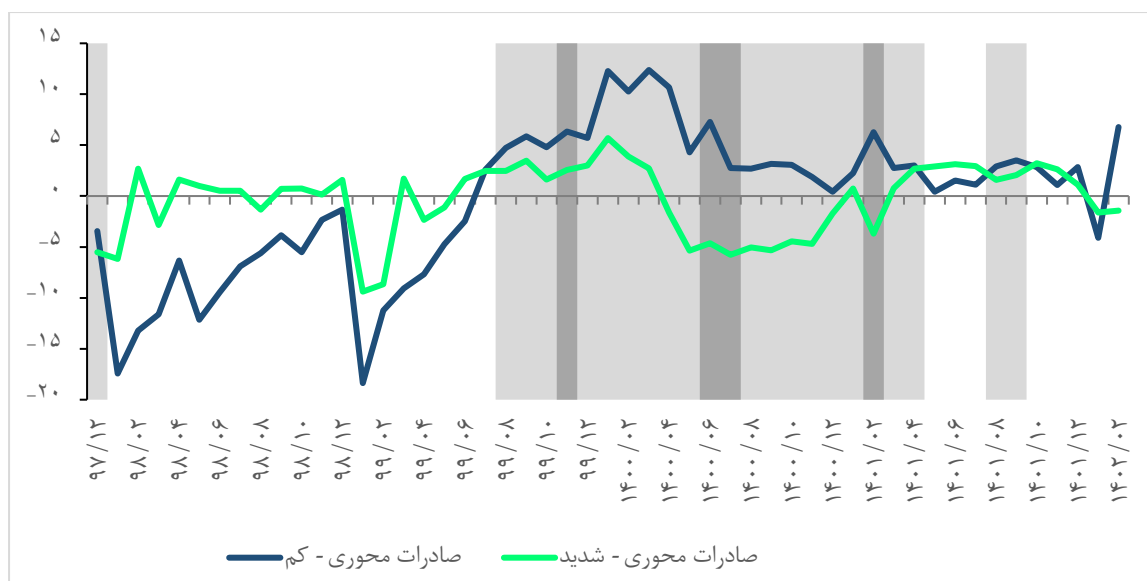

نمودار ۴: رشد تولید در شرکت‌های با اندازه‌های کوچک، متوسط و بزرگ (درصد)

توضیح: اندازه بنگاه‌ها بر اساس مقایسه میزان فروش شرکت‌ها در دو سال اخیر تعیین شده است. به گونه‌ای که بنگاه‌هایی که از نظر ارزش فروششان در دو سال اخیر در ۴۰ درصد پایین قرار داشته‌اند، بنگاه‌های کوچک، بنگاه‌هایی که در ۲۰ درصد بالا قرار داشته‌اند، بنگاه‌های بزرگ و مابقی در بنگاه‌های متوسط طبقه‌بندی شده‌اند.

۴- صادرات و رشد صنعت

رشد تولید در برخی صنایع به شدت به بازار صادراتی وابسته است. از این رو تغییرات فرآیندها و رویه‌های صادراتی و گسترده یا محدود شدن بازار صادراتی یکی از عواملی است که بخشی از تغییرات در تولید را توضیح می‌دهد. بمنظور بررسی اثر صادرات بر رشد تولید، شرکت‌ها بر اساس درجه صادرات محوری به دو گروه تقسیم شده است (ملاک در اینجا درصد محصول صادراتی به کل فروش در هر شرکت بوده است). در نمودار ۵ رشد تولید این دو گروه مقایسه شده است. از آبان ماه سال ۱۳۹۹ تا خرداد ۱۴۰۱ برخلاف دوره قبلی رشد تولید صنایع صادرات محور از رشد تولید سایر صنایع پایین‌تر بوده است. البته این اختلاف از خردادماه به بعد کمتر شد و در تیر ماه رشد تولید هر دو گروه تقریباً برابر شده است. در مرداد ماه تا مهرماه بعد از ۲۲ ماه رشد شاخص تولید شرکت‌های صادراتی بیشتر از سایر شرکت‌ها شد. در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ اختلاف رشد این دو گروه بسیار کم شد. در اردیبهشت ماه علی‌رغم اینکه رشد تولید شرکت‌های صادرات محور منفی شد، رشد شرکت‌های کمتر متکی به صادرات به ۶/۷ درصد رسید.

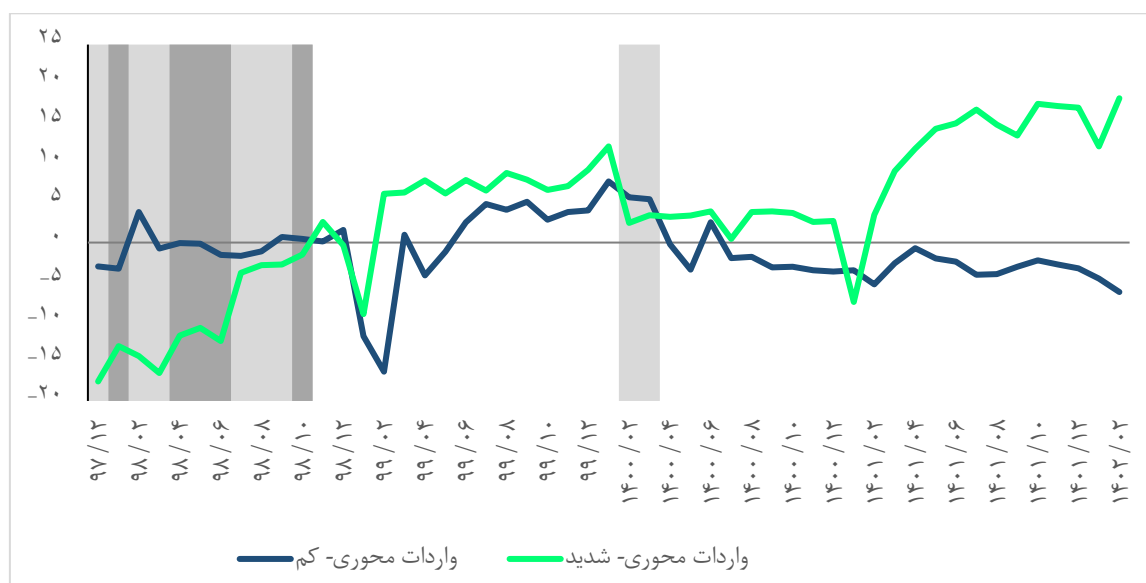
نمودار ۵: رشد تولید در شرکت‌های صادرات محور در مقایسه با سایر شرکت‌ها (درصد)

توضیح: قسمت‌های هاشور کمرنگ‌خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های صادرات محور پایین‌تر از سایر شرکت‌ها با وابستگی کمتر به صادرات بوده است و در آن دوره‌ها موانع صادراتی مانع بالقوه رشد تولید بحساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت صادرات عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین وابستگی به صادرات و رشد بیشتر است).

۵- واردات و رشد صنعت

چون درجه وابستگی به واردات در بین صنایع و حتی شرکت‌های مختلف، متفاوت است، بدیهی است که مشکلی مانند تحریم که واردات را مختل می‌کند بر روی صنایع وابسته‌تر اثر بیشتری دارد. برای اینکه اثر واردات بر رشد تولید صنایع مشخص شود شرکت‌ها بر اساس درجه وابستگی به واردات (در اینجا نسبت نهاده‌های وارداتی به تولید تعریف شده است) به دو گروه واردات محور شدید و واردات محور کم تقسیم شده‌اند و رشد تولید در این دو گروه در دوره‌های مختلف با هم مقایسه شده است که نتیجه آن در نمودار ۶ نمایش داده شده است. در سال

۱۳۹۹ به بعد رشد شرکت‌های واردات محور بالاتر از سایر شرکت‌ها بوده است. به طوری که از آبان ماه تا اسفندماه ۱۴۰۰ در حالی رشد شرکت‌های با درجه واردات محوری بالا در بازه مثبت ۲/۶ تا ۴ بوده، رشد سایر شرکت‌ها در بازه منفی ۱/۸ تا منفی ۳/۸ درصد بوده و روند نزولی داشته است. در اردیبهشت و خرداد در حالی که رشد شرکت‌های کمتر وابسته به واردات منفی بوده، رشد تولید شرکت‌های واردات محور به طور متوسط بالای ۶ درصد بوده است. در تابستان ۱۴۰۱ نیز این الگو تکرار شد و در حالی که گروه شرکت‌های کمتر وابسته به واردات در این ماه رشد منفی و نزدیک به صفر داشتند، رشد شرکت‌های واردات محور به بالای ۱۰ درصد رسید. در مهرماه نیز اختلاف رشد این دو گروه بیشتر شد. از آبان ماه ۱۴۰۱ تا اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ رشد شرکت‌های واردات محور بیش از ۱۵ درصد بیشتر از رشد شرکت‌های دیگر شد. به نظر می‌رسد شرکت‌های واردات محور مهم‌ترین عامل رشد تولید در ماه‌های اخیر بوده‌اند.

نمودار ۶: رشد تولید در شرکت‌های وابسته به واردات در مقایسه با سایر شرکت‌ها (درصد)

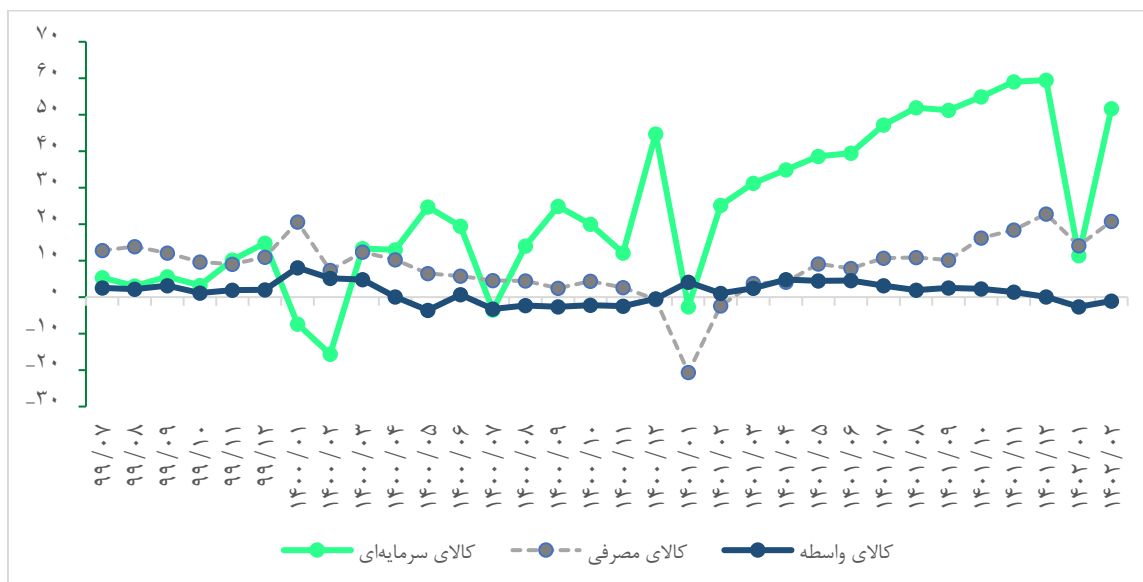
توضیح: قسمت‌های هاشور کمرنگ خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های وابسته به واردات پایین‌تر از سایر شرکت‌های با وابستگی کمتر به واردات بوده است و در آن دوره‌ها موانع وارداتی مانع بالقوه رشد تولید به حساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت واردات عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین وابستگی به واردات و رشد بیشتر است).

۶- کالاهای واسطه، مصرفی و سرمایه‌گذاری

تولید صنایع را می‌توان بر اساس ماهیت و کارکرد محصولات به سه گروه کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای تقسیم کرد. از آنجایی که عوامل اثرگذار بر روی این کالاها با همدیگر متفاوت است، طبیعی است که روندهای متفاوتی داشته باشند. از این رو بررسی تولیدات در این طبقه‌بندی‌ها می‌تواند به درک عوامل موثر بر روند تغییرات تولید کمک کند. نمودار ۷ روند رشد تولید کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای را در دوره‌های اخیر نشان می‌دهد. بر اساس این نمودار تولید صنعتی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ با کاهش روبرو شد و بیشترین کاهش تولید در این دوره مربوط به کالاهای نهایی (مصرفی و سرمایه‌ای) بوده است و تولید کالاهای واسطه‌ای در این

دوره کاهش به مراتب کمتری را تجربه کرده است. اما از ابتدای سال ۱۳۹۹ وضعیت تغییر کرد. به گونه‌ای که از اردیبهشت ۱۳۹۹ تا سال ۱۴۰۱ رشد تولید کالاهای نهایی اعم از مصرفی و سرمایه‌ای به دلیل محدودیت‌های وارداتی بر روی این محصولات (ناشی از تحریم‌ها و محدودیت ثبت سفارش) و همچنین رشد نرخ ارز (که منجر به ارزان تر شدن کالاهای داخلی نسبت به کالاهای وارداتی شده است)، در بیشتر دوره‌ها بیشتر از رشد کالاهای واسطه‌ای بوده است. نکات قابل توجه که از مقایسه رشد شاخص تولید سه گروه مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای در ماه‌های اخیر بدست می‌آید عبارتند از:

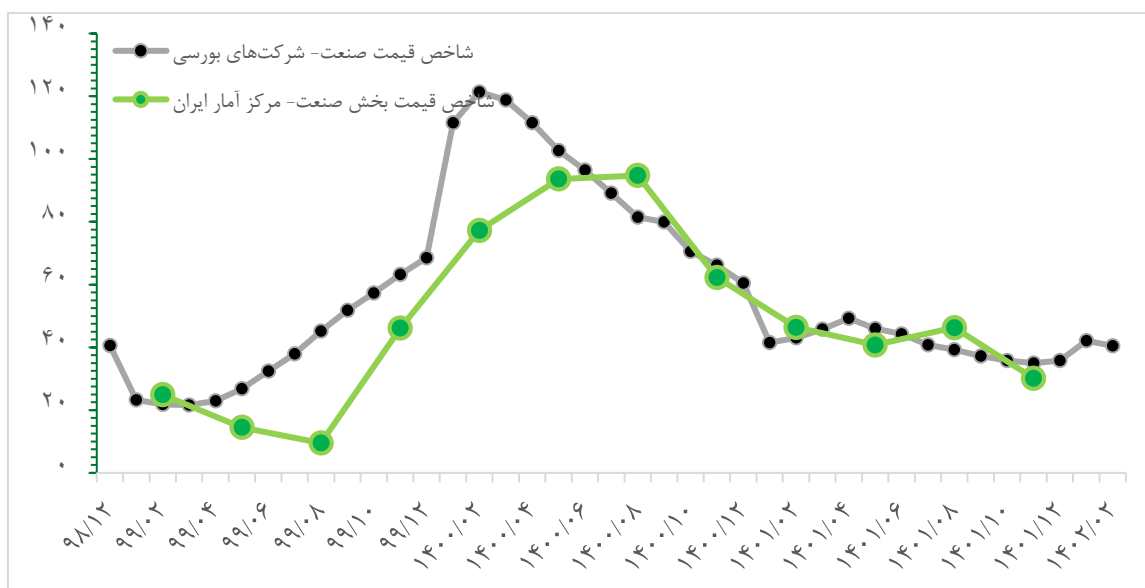
- در زمستان ۱۴۰۱ رشد تولید محصولات مصرفی افزایش قابل توجهی داشته و به بالاتر از ۱۵ درصد رسید و در دوماهه ابتدای سال ۱۴۰۱ در همان سطح باقی ماند.
- رشد تولید کالاهای واسطه در زمستان نسبت به مدت مشابه مثبت ولی زیر ۲ درصد بود. رشد تولید این محصولات در دو ماه ابتدای سال منفی شده است.
- رشد کالاهای سرمایه‌ای در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ و دو ماهه ابتدای سال ۱۴۰۲ رشد تولید قابل توجهی داشته است که به دلیل محدودیت واردات کالاهای نهایی بوده است.

نمودار ۷: رشد تولید کالاهای واسطه‌ای، مصرفی و سرمایه‌ای (درصد) نسبت به مدت مشابه سال قبل

۷- شاخص قیمت صنایع

با استفاده از داده‌های شرکت‌های بورسی که به تفکیک محصول ارائه می‌شود، می‌توان قیمت فروش محصولات این شرکت‌ها را بدست آورد. با استفاده از این داده‌ها و بکارگیری روش‌های مرسوم شاخص‌سازی، شاخص قیمتی به تفکیک صنایع مختلف ساخته شده است. در نمودار ۸ رشد شاخص قیمت برآوردی بخش صنعت که با داده‌های ماهانه شرکت‌های بورسی محاسبه شده نشان داده شده و با رشد شاخص قیمت تولیدکننده بخش صنعت که به صورت فصلی توسط مرکز آمار منتشر می‌شود، مقایسه شده است (رشد‌ها نسبت به مدت مشابه سال قبل بیان شده است). بر اساس نمودار ۸، بعد از اجرای سیاست حذف ارز ترجیحی که باعث روند صعودی رشد شاخص قیمت صنعت در بهار ۱۴۰۱ شد، رشد شاخص قیمت بخش صنعت از مردادماه ۱۴۰۱ روند نزولی داشته و از حدود رشد ۴۹ درصد در تیرماه به رشد ۳۷/۲ درصد در آذرماه (نسبت به مدت مشابه سال قبل) رسیده است. در بهمن‌ماه نیز رشد شاخص قیمت صنایع به ۳۵ درصد رسیده است که کمترین میزان نرخ رشد شاخص قیمت بخش صنعت از مهرماه ۱۳۹۹ تا کنون بوده است. در اسفندماه شاخص قیمت صنعت مجدداً روند صعودی گرفت و این روند صعودی در فروردین ماه ۱۴۰۲ نیز ادامه پیدا کرد و تورم بخش صنعت به ۴۲ درصد رسید. در اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ نیز رشد قیمت‌های بخش صنعت بیش از ۴۰ درصد بوده است.

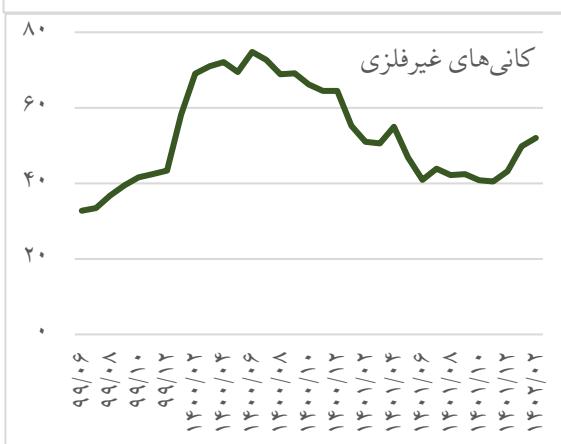
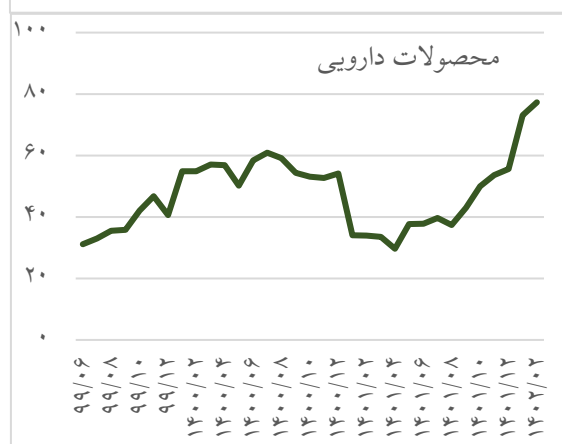
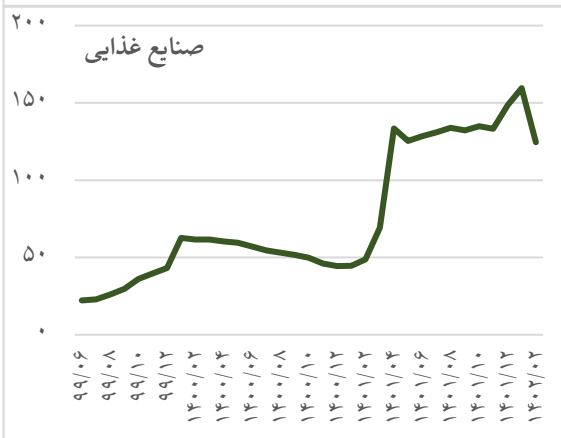
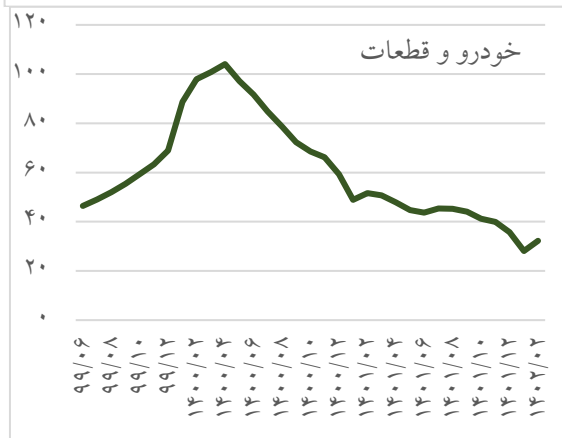
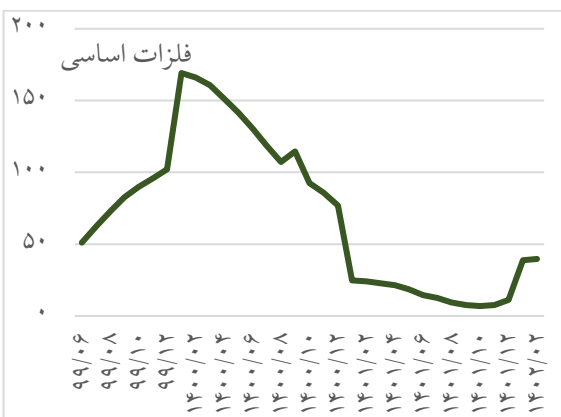
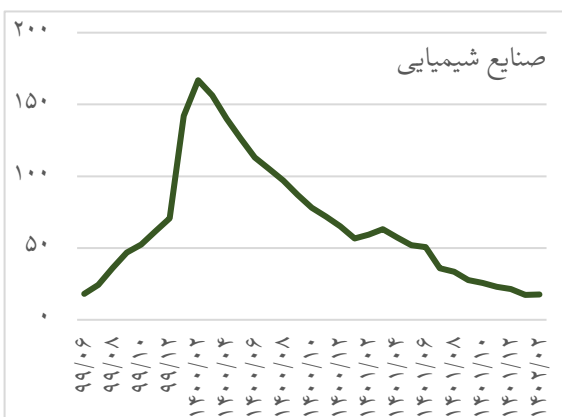

نمودار ۸: رشد شاخص قیمت صنعت با استفاده از داده‌های شرکت‌های بورسی (نسبت به مدت مشابه سال قبل) (درصد)

در جدول ۳ و نمودار ۹ رشد شاخص قیمت صنایع مختلف ارائه شده است. بیشترین نرخ رشد قیمت در بین صنایع مربوط به صنایع غذایی است که رشد قیمت بیش از ۱۰۰ درصدی داشته‌اند که البته بدلیل اجرای سیاست حذف ارز ترجیحی بوده است. کمترین میزان رشد قیمت‌ها مربوط به صنعت فرآورده‌های نفتی و محصولات شیمیایی بوده که تحت تاثیر کاهش قیمت جهانی گاز و نفت و تعیین دستوری قیمت‌ها در بازار داخلی بوده‌اند.

جدول ۳: رشد شاخص قیمت صنایع نسبت به مدت مشابه سال قبل

اردیبهشت ۱۴۰۲	فروردین ۱۴۰۲	
۱۷/۶	۱۷/۳	صنایع شیمیایی
۳۹/۶	۳۸/۹	فلزات اساسی
۳۲/۲	۲۸/۱	خودرو و قطعات
۱۲۴/۵	۱۵۹/۵	صنایع غذایی
۵۲/۰	۴۹/۹	کانی‌های غیرفلزی
۷۷/۳	۷۳/۱	صنایع دارویی
۲۹/۸	۳۱/۷	دستگاه‌های برقی
۴۸/۰	۴۸/۴	لاستیک و پلاستیک
۵۳/۴	۵۲/۹	ماشین‌آلات و تجهیزات
-۸/۶	-۷/۰	فرآورده‌های نفتی
۶/۹	۹/۱	منسوجات
۴۸/۸	۵۲/۱	محصولات فلزی
۱۰/۴	۹/۲	محصولات کاغذی
۴۰/۴	۴۲/۱	شاخص قیمت صنعت شرکت‌های بورسی

نمودار ۹: روند تغییرات رشد شاخص قیمت صنایع منتخب (نسبت به مدت مشابه سال قبل) (درصد)

۸- سودآوری در صنایع

اگرچه سودآوری در شرکت‌ها و صنایع مسئله مالی به حساب می‌آید ولی باید به این نکته توجه کرد که برای تداوم تولید و پایداری رشد در صنایع داشتن حاشیه سود مطمئن از الزامات به‌شمار می‌آید. در جدول ۳ وضعیت سودآوری شرکت‌های تولید بورس در بازه‌های عملکردی شش‌ماهه، نه‌ماهه و دوازده‌ماهه ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفته است.

بر اساس صورت‌های مالی شرکت‌ها، سود اسمی ۴۸۱ شرکت بوردی در نه‌ماهه سال ۱۴۰۱ حدود ۹/۶ درصد بیشتر از سال قبل بوده است. در دوازده‌ماهه سال ۱۴۰۱ رشد سود اسمی شرکت‌ها نسبت به سال قبل به ۱۳/۸ درصد بوده است. اما در شش‌ماهه ۱۴۰۱ رشد سود اسمی شرکت‌ها نسبت به سال قبل تنها ۲۰/۳ درصد رشد داشته است. مقایسه رشد سود شرکت‌ها با رشد قیمت‌ها در اقتصاد نشان می‌دهد که رشد سود شرکت‌ها کمتر از رشد قیمت‌ها رشد کرده است و به عبارت دیگر رشد سود واقعی (سود اسمی نرمال شده به شاخص قیمت) در سال ۱۴۰۱ منفی بوده است. بررسی تعداد شرکت‌های با سود منفی و زیان‌ده نیز وضعیت سودآوری شرکت‌ها را از منظر دیگری بررسی می‌کند. بر اساس اطلاعات جدول ۳ در شش‌ماهه ۱۴۰۱ تعداد شرکت‌های زیان‌ده به ۵۴ شرکت رسید که این تعداد ۱۰ واحد کمتر از تعداد شرکت‌های زیان‌ده در مدت مشابه سال قبل بوده است. تعداد شرکت‌های زیان‌ده در نه‌ماهه ۱۴۰۱ نیز ۷ واحد نسبت به دوره مشابه سال قبل کاهش داشته و به ۴۶ شرکت رسیده است.

برای اینکه مشخص شود رشد سود در کدام صنایع بیشتر بوده است در جدول ۳ عملکرد سودآوری شرکت‌ها به تفکیک صنایع نیز آورده شده است. در بین صنایع مهم مانند سنوات اخیر شرکت‌های خودروسازی و ساخت قطعات بدترین وضعیت را از نظر سودآوری دارند؛ به صورتی که تنها صنعتی هست که جمع سود خالص شرکت‌های آن منفی می‌شود. در این صنعت مجموع زیان ایجاد شده در سال مالی ۱۴۰۰ حدود ۳۰ درصد بیشتر از سال قبل بوده است. اما در سال ۱۴۰۱ از زیان این صنعت کاسته شده است به گونه‌ای که در سه‌ماهه و شش‌ماهه سال ۱۴۰۱ زیان صنعت خودروسازی به ترتیب ۳۷/۴ و ۸۵ درصد کمتر از زیان ساخته شده در مدت مشابه سال قبل بوده است. در نه‌ماهه ۱۴۰۱ زیان این صنعت به سود تبدیل شده است. رشد سودآوری صنعت محصولات شیمیایی و فلزات اساسی که صادرات محور هستند در سال ۱۴۰۱ به طور قابل ملاحظه‌ای نسبت به سال قبل کاهش داشته است. در نه‌ماهه ۱۴۰۱ سود صنعت فلزات اساسی ۳۰/۷ درصد کمتر از مدت مشابه سال قبل شد و سود صنعت پتروشیمی هم تنها ۳/۷ درصد رشد کرده است. بیشترین رشد سود در بین صنایع متعلق به صنعت فرآورده‌های نفتی بوده است. رشد سودآوری شرکت‌های دارویی و محصولات غذایی (کالاهای ضروری) نیز در نه‌ماهه ۱۴۰۱ به ترتیب ۴۲/۸ و ۶۶/۴ درصد بوده است.

جدول ۴: بررسی وضعیت سودآوری در صنایع بورسی

عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۱			عملکرد نه ماهه ۱۴۰۱			عملکرد شش ماهه ۱۴۰۱			
رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت‌های زیان‌ده	تعداد کل شرکت‌ها	رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت‌های زیان‌ده	تعداد کل شرکت‌ها	رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت‌های زیان‌ده	تعداد کل شرکت‌ها	
۱۳/۸	۱۸(۱)	۳۰۰	۹/۶	۴۶(-۷)	۴۸۱	۲۰/۳	۵۴(-۱۰)	۵۰۰	کل
۱۹۶/۱	۰(۰)	۸	۹۶/۷	۶(۰)	۳۶	۸۷	۹(۰)	۳۵	خودروسازی و قطعات
۲۶/۹	۶(۱)	۵۱	۳/۷	۱۲(۴)	۶۱	۲/۶	۱۱(۲)	۶۳	شیمیایی
۶۰	۰(۰)	۲۸	۴۲/۸	۰(-۳)	۴۴	۳۸/۹	۲(-۲)	۴۸	دارویی
۹۳	۲(۲)	۲۹	۷۹/۹	۱(-۶)	۴۴	۵۸/۲	۲(-۵)	۴۴	محصولات غذایی
-۲۲/۵	۰(۰)	۲۱	-۳۰/۷	۵(۲)	۴۷	-۱۴/۷	۵(۲)	۴۸	فلزات اساسی
۷۷/۴	۰(۰)	۸	۹۸/۸	۰(۰)	۱۳	۱۷۲/۸	۰(۰)	۱۳	فرآورده‌های نفتی

توضیح: منظور از تعداد کل شرکت‌ها، تعداد شرکت‌هایی که در دوره مورد بررسی و دوره مشابه سال قبل اطلاعاتشان در دسترس بوده است. اعداد مثبت (منفی) داخل پرانتز در ستون تعداد شرکت‌های زیان‌ده نشان می‌دهد که نسبت به دوره مشابه سال قبل چه تعداد به شرکت‌های زیان‌ده اضافه (کم) شده است. به طور مثال در ۹ ماهه سال ۱۴۰۱ از بین ۴۸۱ شرکت، ۴۶ شرکت سود منفی داشته‌اند که تعداد این شرکت‌ها نسبت به دوره گذشته ۷ واحد کاهش داشته است.

پیوست - معرفی شاخص

تولید صنعتی به عنوان موتور رشد اقتصادی و محرک تولید در سایر بخش‌ها در نظر گرفته می‌شود. از این رو در بررسی وضعیت اقتصاد کشورهای مختلف، شاخص تولید صنعتی از اهمیت بالایی برخوردار است. در بیشتر کشورها به‌منظور آگاهی از روند تغییرات بخش حقیقی و اتخاذ سیاست‌های متناسب با شرایط، رصد کردن به‌روز تغییرات بخش صنعت و معدن (باتوجه به جایگاهی که دارد) در اولویت تهیه آمار قرار دارد. بدین منظور در کشورهایی که از لحاظ تهیه و تولید پیشرفته هستند شاخص تولید صنعتی^۳ به صورت ماهانه تهیه شده که روزآمدترین شاخصی است که از وضعیت بخش حقیقی اقتصاد منتشر می‌شود.

در ایران آمارهای بخش صنعت توسط دو نهاد بانک مرکزی و مرکز آمار ایران منتشر می‌شود. بانک مرکزی ضمن این که اطلاعات ارزش افزوده بخش صنعت را در حساب‌های ملی به صورت فصلی گزارش می‌کند، گزارش مربوط به کارگاه‌های بزرگ صنعتی را نیز با تواتر فصلی منتشر می‌کند. همچنین مرکز آمار ایران نیز نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر را به‌طور سالانه و فصلی منتشر می‌کند. مهم‌ترین ضعف این آمارها به‌روز نبودن اطلاعات منتشره (وقفه چندین دوره‌ای در انتشار داده‌ها و بعضاً متوقف شدن انتشار آنها) و نداشتن تواتر ماهانه است. لذا با توجه به مساله کمبود اطلاعات روزآمد در مورد این بخش و نبود شاخصی که عملکرد بخش حقیقی اقتصاد و بخش صنعت را با وقفه‌ای کمتر و تواتر بالاتر نشان دهد، در این سری گزارش‌ها با استفاده از اطلاعات شرکت‌های صنعتی بورسی (که اطلاعات تولید و فروششان را در به صورت ماهانه و با وقفه چند روزه از انتهای ماه در بورس منتشر می‌کنند) شاخصی از وضعیت تولید صنعتی در کشور ارائه می‌شود. البته با توجه به بررسی‌های انجام شده و تطبیق دادن این شاخص با شاخص تولید صنعتی بانک مرکزی که به صورت فصلی منتشر می‌شود، مشخص شده است که این شاخص به خوبی می‌تواند در وقفه انتشار این شاخص رسمی، شاخص جایگزین مناسبی برای آن باشد. مقایسه رشد شاخص محاسبه شده با رشد شاخص تولید صنعتی کارگاه‌های بزرگ بانک مرکزی نشان می‌دهد که در بسیاری از دوره‌ها تطابق بسیار بالایی دارند و در تمام دوره‌ها جهت تغییرات نیز یکسان است.

از این رو سه مزیت عمده را می‌توان برای این شاخص برشمرد:

۱. تطابق قابل قبول با آمارهای رسمی
۲. قابلیت به روز کردن ماهانه شاخص و تهیه آن دو هفته بعد از اتمام ماه
۳. قابلیت تحلیل‌های عمیق‌تر بر روی زیر اجزای بخش تولید و تحلیل چرایی تغییرات (باتوجه به اینکه این شاخص به اطلاعات غنی مالی و اقتصادی شرکت‌های بورسی متصل است)

این موارد باعث می‌شود که به این شاخص را به عنوان راهنمایی برای سیاست‌گذار یا تصمیم‌گیر اقتصادی قلمداد کنیم. اهمیت این شاخص به روز برای اقتصاد ایران که تحولات اقتصادی و سیاسی بسیاری دارد بیشتر خواهد

³- Industrial Production Index

بود. چون بازخورد شوک‌های وارده به اقتصاد ایران و واکنش‌های سیاست‌گذاران باید در تواتر کمتر از فصل مورد رصد قرار گیرد ولی آمار رسمی بخش حقیقی به صورت فصلی و با تاخیر ارائه می‌شود.

نحوه محاسبه شاخص و فرآیندهای آماری آن از استخراج داده‌ها تا بکارگیری آن در قالب این گزارش نمی‌گنجد و در فایل‌های تکمیلی ارائه خواهد شد. اما به صورت کلی می‌توان به مراحل زیر اشاره کرد:

✓ جمع‌آوری داده‌ها

بر اساس دستورالعمل جدید نحوه افشای اطلاعات از سوی ناشران بورسی و فرابورسی که در تاریخ ۲۹ آذر ماه ۱۳۹۶ ابلاغ شد و از تاریخ ۹ دی ماه ۱۳۹۶ لازم الاجرا شده است نحوه گزارش‌دهی شرکت‌های بورسی تغییر کرده است و شرکت‌های تولیدی موظف شدند که به گزارش ماهانه فعالیت خود را (که شامل عملکرد تولید و فروش به تفکیک اقلام محصولات می‌شود) به وقفه ۵ روز کاری از انتهای ماه منتشر کنند. با توجه به بررسی‌های انجام شده شرکت‌هایی که در ماه‌های اخیر اقدام به انتشار کرده‌اند بیش از ۲۲۰ شرکت هستند که بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ ارزش تولیدات آنها معادل ۴۶ درصد از ارزش تولیدات کارگاه‌های بزرگ صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن (نمونه‌ای که بانک مرکزی در گزارش فصلی استفاده می‌کند) است.

✓ متوازن سازی نمونه

اولین گام برای محاسبه رشد تولید صنعتی در یک دوره نسبت به دوره مشابه سال گذشته این است که اطلاعات اقلام کالاهای صنعتی که داده‌های آنها برای دوره مورد بررسی (مثلاً آذر ۹۷) و دوره مشابه سال گذشته (آذر ۹۶) وجود دارد و توسط شرکت‌ها گزارش شده است جمع‌آوری می‌شود. در تشریح این فرایند توضیحات زیر مفید هستند:

- منظور از اقلام کالاهای صنعتی که ملاک محاسبه هستند کالا - شرکت است. به طور مثال متانول - پتروشیمی خارک یک قلم از آن کالاها به حساب می‌آید. بر اساس آمار دوره‌های مورد بررسی، ماهانه اطلاعات بین ۱۱۰۰ تا ۱۳۰۰ قلم کالا در محاسبه رشد شاخص مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- منظور از اطلاعات اقلام کالاهای صنعتی قیمت ضمنی کالا (که از تقسیم ارزش فروش به مقدار فروش بدست می‌آید)، میزان تولید کالا و میزان فروش کالا است.

✓ محاسبه شاخص صنعت

برای محاسبه شاخص از روش لاسپیرز استفاده می‌شود. یعنی تولید کالای x در دوره مشخص در قیمت سال پایه ضرب می‌شود. لازم به ذکر است که روش شاخص سازی به صورت زنجیره‌ای است و در هر دوره سال پایه تغییر می‌کند.

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران، میدان آرژانتین،
ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰
کد پستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱
صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

www.mbri.ac.ir